

ellende. Ik heb voorbeelden gezien van officieren die werkelijk opleefden wanneer ze van een schip af in zulk een 'opbouw-functie' werden geplaatst.'¹

Evenwel: hoeveel ook aan de marine mankeerde, zij sloeg binnen het geheel van de zeestrijdkrachten met welker aanwezigheid in de *Nanjo* Japan rekening moest houden, in '40-'41 geen slecht figuur: liet men de kleine eenheden weg, dan beschikte Nederland over drie kruisers, zeven torpedobootjagers en dertien onderzeeboten, Engeland (in Singapore) over drie kruisers en vijf (uit de Eerste Wereldoorlog daterende) torpedobootjagers, de Verenigde Staten (in de Baai van Manila) over twee kruisers, dertien (eveneens uit de Eerste Wereldoorlog daterende) torpedobootjagers en negen-en-twintig onderzeeboten.

Zware kruisers, slagschepen en vliegakampschepen, die Japan wèl bezat, ontbraken geheel – het werkelijke tegenwicht tegen Japan werd dan ook niet gevormd door die drie zwakke eskaders in Soerabaja, Singapore en de Baai van Manila, maar door de Amerikaanse zware kruisers, slagschepen en vliegakampschepen die hun basis hadden in Pearl Harbor op de Hawaii-eilanden.

★

In Indische wateren kreeg de marine haar eerste vliegtuigen eind '18: twee Duitse watervliegtuigjes die gebruik gingen maken van het vliegakamp te Tandjong Priok dat door het Knil was ingericht. Het Knil schakelde spoedig op landvliegtuigen over – Tandjong Priok werd toen het eerste kamp van de Marineluchtvaartdienst, de MLD. Die dienst breidde zich in de jaren '20 geleidelijk uit en kreeg meer en meer taken te verrichten; er werden o.m. zeerovers opgespoord en tevens werden uitgebreide proeven genomen teneinde vast te stellen in hoeverre zeemijnen en onder water varende onderzeeboten uit de lucht zichtbaar waren.

In de tweede helft van de jaren '20 ging de MLD vliegen met Duitse *Dornier*-vliegboten – bij Soerabaja werd toen een vliegakamp in dienst gesteld, Morokrengangan, dat voortdurend werd uitgebreid en gemoderniseerd. Nieuwe, door een Nederlandse officier ontworpen *Dornier*-

¹ A. G. Vromans: 'Commentaar op Anthony van Kampen: *Ik val aan, volgt mij! Het leven van Karel Doorman, schout-bij-nacht* (1947)', p. 32 (RvO).